

טועמיה - חיים

לחיות עם הזמן בשבת קודש

ערב ש"ק פר' וילך - שובה תשפ"ו

הרב **מרדכי אלון** שליט"א

נכתב ונערך משמיעה ע"י תלמידים - לא מוגה

זמני הדלקת הנרות ויציאת השבת:

ירושלים - 17:55 | 19:05

תל אביב - 18:10 | 19:07

חיפה - 18:01 | 19:06

מגדל - 17:55 | 19:04

באר שבע - 18:12 | 19:07

הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם

שיחה שנאמרה בערב ראש השנה תשפ"ו

במילה "היום" - "היום תאמצנו.. היום תכתבו לטובה..."
"היום הרת עולם", וכו' וכן בעוד פיוטים.

אז הכל טוב ויפה לדרשות אבל ברור שבפשט אין זה ראש השנה אלא זה יום שקשור לפטירתו של משה, ואם כן, איך אפשר לחבר בעומק את הפשט עם הרעיון הזה שהיום המדובר כאן הוא יום ראש השנה?

שיחת סיכום מסלול

נחזור לזה בהמשך ובינתיים ננסה לברר מה באמת קרה ביום פטירתו של משה. רש"י מלמד אותנו שם שמדובר באופן ודאי ביום פטירת משה -

אתם נצבים. מלמד, שכינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו **להכניסם בכרית.** (דברים שם, ט')

ואם תשאלו - מי אמר את זה לרש"י? התשובה נמצאת בעובדה שהפרשה הזו והמילים הללו מופיעים מיד עם סיומה של פרשת כי תבוא, אחרי התוכחה הגדולה של מאה הקללות חסר שתיים ואחרי הברית אשר הוא כורת איתם, ולפני שמתחילה פרשת ניצבים, ושם מופיעים הפסוקים הבאים -

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדֵי וְלְכָל-אֶרֶצוֹ. הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיךָ וְהַמַּפְתִּימִים הַגְּדוֹלִים הָהֵם. וְלֹא-נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנִים לְשֻׁמֵעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה. (שם כ"ט, א'-ג')

ופרשני רש"י לומדים שהמילה "היום" המופיעה בסמיכות מיד אחר כך, בתחילת ניצבים, מתייחסת ל-"עד היום הזה" המופיע פה, והכוונה היא ליום פטירתו של משה כפי שרש"י אומר כנ"ל ומיד נראה איך הוא למד את זה. בואו נתעמק לרגע במילים הללו; נדמה את זה למפקד שלוקח את חייליו לסיכום מסלול אחרי חצי שנה של פעילות, או למורה שלוקח את התלמידים שלו בסיום שנת לימודים והוא מסכם את מה שהם עברו יחד, הדברים הטובים יותר או הטובים פחות, ועבשו נראה מה אומר משה רבנו לעם ישראל לסיכום ארבעים שנה במדבר, אחרי מאה ועשרים שנה שלו, ששים שנה אחרי שהוא היה מבוקש על ידי בית פרעה וברח למדיין - "ולא נתן ה' לכם לב

היום

כבר דיברנו לא מעט על מה שאמר משה רבנו לפני ישראל "אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלָכֶם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם..." (דברים כ"ט, ט') והזכרנו שרבים דורשים את המילים הללו על ראש השנה, ואמנם אין זה הפשט, שהרי וודאי שהמילים הללו לא נאמרו בראש השנה אלא ביום פטירתו של משה, כפי שרש"י במקום מוכיח, או לכל הפחות מעט לפני פטירתו, שהרי הפרשה הבאה, פרשת וילך, פותחת במילותיו של משה -

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן-מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם... (שם ל"א ב')

אז או שאת ניצבים הוא אמר באותו יום ממש בו הוא נפטר או מעט לפני פטירתו, וכידוע שהיום הזה היה ז' באדר. את כל ספר דברים הוא אומר בין ר"ח שבט לבין ז' אדר בו הוא נפטר וראש השנה אינו בין הימים הללו, לכן מובן שצריך להבין את הרעיון העמוק המופיע כבר בליקו"ת לאדמו"ר הזקן ואצל אחרים, שהכוונה במילים "אתם נצבים היום" זה לראש השנה, כמו שכתוב אצל איוב -

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עֲלֵיהֶ' וַיָּבֹאוּ גַם-הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם. (איוב א', ו')

היינו ש-"היום" הוא "יומא דינא רבא" כבתרגום שם וכן ברש"י. וכן כמו אצל האישה השונמית -

וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישֶׁעַ אֶל-שׁוֹנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה... (מל"ב ד', ח')

שאלישע שואל אותה "היש לך לדבר אל מלך או אל שר הצבא" (שם י"ג) והיא עונה - "בתוך עמי אנכי יושבת" (שם), וחד"ל מסבירים שגם שם הכוונה ב-"היום" היא ליום הדין הגדול, היינו ראש השנה, והיא בעצם אומרת שביום זה אף אחד לא מגיע בזכויותיו שלו אלא היא רוצה לבוא בתוך העם, יחד עם כולם כדי להידון עם כלל ישראל. אמנם בשני המקומות הללו לא מופיע התאריך המדויק שיסביר מהו אותו "היום" ולכן אנחנו לא מחוייבים לתאריך מסויים ובאמת אפשר לומר כפי שמסבירים חז"ל שהכוונה היא ליום ראש השנה. האמת היא שכל תפילות ראש השנה שלנו מתייחסות לראש השנה

הולדת משה ויום פטירתו, אבל האם זה היום בו נהיינו לעם? מה הכוונה?

אנחנו יכולים להבין את הרעיון האדיר שעומד מאחורי דברי רש"י, את המוסיקה שברקע - "מה אתה משליט את בני שבטך?". עם ישראל בא אל משה רבנו ואומר לו - 'אנחנו לא באים עכשיו חלילה כמו קרח שיצא נגד אהרן או כמו דתן ואבירם שיצאו נגד בני לוי, ממש לא. אנחנו אומרים דבר אחר לגמרי - אנחנו יודעים שבלי בני לוי היינו נשארים בחטא העגל, אנחנו גם זוכרים שכולנו נפלנו בעבודה זרה במצרים חוץ משבט לוי (עי' ברמב"ם הל' עבודה זרה א'). אלו יהודים של השנה הארבעים שלמדנו כבר שאחרי מות אהרן הם חזרו שמונה מסעות אחורה ובני לוי באו להילחם בהם ולהחזיר אותם. הם לא באים לחלוק על תפקידם של בני לוי. אלא הם באים ואומרים למשה כך - 'מבחינת עומק ועצם הקשר שבין ישראל והתורה, הקשר של היהודי האחרון, גולם כמוני, הוא בדיוק כמו שלך משה רבנו. אין לך בתורה שום ייחוס יותר ממני'. ושמח משה על הדבר ואמר - 'היום הבנתי שאתם חפצים ודבקים במקום'. היום הבנתי - והיום הזה נהיית לעם. אז יום פטירת משה הוא היום בו נהיינו לעם. כלומר יש פה שני מושגים נפרדים - האחד הוא להיבחר לעם והשני הוא להיות לעם, דהיינו להפוך מבחינתנו אנו לעם, להתהוות לעם, וזה קרה בז' באדר.

אגב, אם אכן הדברים נכונים, וביום ז' באדר, "היום הזה", בו הברכה והקללה, נשים לב שכל הפרשות שעוטפות את ראש השנה ועד לשמחת תורה עוסקות ביום הזה בו נהיינו לעם. כל הפרשות הללו עוסקות ביום אחד - יום פטירת משה הוא יום היותנו לעם.

מלחמת העצמאות תשפ"ה

הבוקר כשלמדנו את הפסוקים הללו בבית המדרש הבנתי כאן הבנה מחודשת. בואו נקח לדוגמה את המלחמה הנוכחית שאנחנו נמצאים בה בשנתיים האחרונות; אם נשאל אדם מן היישוב, בישראל או בעולם, מתי הוקמה מדינת ישראל? מתי עם ישראל חזר לארצו והקים בה יישות מדינית? כולם יענו ויאמרו לנו שזה היה באייר תש"ח, 1948. ברור. כל ילד יודע שזו היתה מלחמת העצמאות. אז הוקמה היישות הזו שנקראת מדינת ישראל. מה שקרה אז היה שחזרנו לארץ מארבע כנפות תבל והקמנו מדינה - לכאורה זה ברור כשמש. 'הקמנו צבא, יהודי יכול לבוא לארץ ישראל. האו"ם הכיר במדינת ישראל, רוסיה ואמריקה גם יחד. עם ישראל קיבל אחריות לכל יהודי בעולם'. כל זה טוב ונכון, אבל אני מבקש לומר שאני מרגיש שבראש השנה תשפ"ה או בשבת שלפני כן, רק אז נהיינו לעם. לפני שנה. אז באמת התחילה העצמאות; לא שלפני כן זה היה בלוף, בכאילו, אלא זה כמו שהיה ביציאת מצרים ומעמד הר סיני - מול ז' באדר ארבעים שנה לאחר מכן. נסביר;

לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה". זה מה שיש לך משה לומר לנו? סיכום קצת מבאס... במילים של מפקדים - 'לא הבנתם כלום'. מה? זה מה שקרה? זה מה שאתה, משה רבנו, אומר לדור הזה שארבעים שנה נחשב להבטחה הגדולה של עם ישראל שכן ייכנס לארץ?¹

בא רש"י ואומר לנו - רבותי, אתם יודעים מה הפירוש של הפסוק? היום הזה בו אני עומד למות הוא יום בו אתם עוברים שלב - 'היום הזה נתן לכם ה' לב לדעת ועיניים לראות'. כל מה שהיה עד עכשיו היה ברמה מסויימת ואילו מעתה, אני מרגיש שאתם עוברים את התהליך האמיתי שעבורו יצאתם ממצרים, היום הזה. הנה לשון רש"י -

ולא נתן ה' לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ולהדבק בו. (שם ג' ברש"י)

האם ייתכן שהוא מתכוון שבמשל ארבעים שנה אף אחד מעם ישראל לא ידע להכיר טובה על החסדים העצומים שהקב"ה עשה איתנו במדבר? לא מסתבר. הוא ממשיך ומספר לנו סיפור -

עד היום הזה. שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמ"ש ויתנה אל הכהנים בני לוי² (דברים לא, ט). באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו - 'משה רבנו, אף אנו עצמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו נתנה!, ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם, היום הזה נהיית לעם וגו' (דברים כז, ט) היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום. (שם)

אתם, שהיום הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום ית', אתם ניצבים היום', כלומר ביום פטירת משה נהיינו לעם. אגב, הפסוק שרש"י מצטט שבו נהיינו לעם הוא מפרק כ"ז רגע לפני התוכחה, ושם כתוב -

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְכַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית לְעַם לַ-ה' אֱלֹהֶיהָ. וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיהָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָי וְאֶת־חֻקֵּי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם (שם כ"ז, ט"ו)

היום הזה נהיית לעם

רעי ואהובי, בואו נשאל דוגרי - מתי עם ישראל נבחר? מתי הוא נהיה לעם? כשאנחנו אומרים "ובנו בחרת מכל עם ולשון" - מתי זה היה? אני מאמין שאם נשאל את זה נקבל לא מעט תשובות. התשובה בחז"ל, אגב, היא שהכוונה היא למעמד הר סיני, וכך אף מופיע בפוסקים להלכה. אבל אם נזרוק את זה לאויר בשיחת רעים נקבל כל מיני תשובות - יציאת מצרים, מעמד הר סיני, אברהם אבינו, לידת הבנים אצל יעקב ועוד. אבל אני מסופק מאד אם מישהו יענה ויאמר שהפכנו לעם ב- ז' באדר! ז' אדר הוא יום מספיק חשוב גם בלי זה - זה יום

² זה ציטוט מפרשת וילך ששם לכל הדעות זה היה ביום פטירתו של משה.

¹ הם הטף שהובטח להוריהם שייכנסו לארץ בניגוד להורים יוצאי מצרים שמתו בעקבות אותה בכיה לדורות עם שובם של המרגלים מתור הארץ.

לראות. ההבדל בין ראייה לשמיעה הוא שכאשר אני מסתכל אני לא יכול לראות רק נקודה אחת אלא אני רואה פנורמית, כמה נקודות בו זמנית. כדי לראות נקודה אחת אני צריך לצמצם ולמקד את עצמי, הפוך מהראיה הרגילה, אבל כשאני שומע אני שומע רק קול אחד, והשמיעה הופכת את הקול הזה לחלק ממהותי, מעצמותי. לכן מ-"שמע" מגיעים ל-"ואהבת".

אברהם אבינו מצווה ללכת "אל הארץ אשר אראך" אבל את דבר ה' הוא לא רואה אלא שומע. "ואתה תשמע מן השמיים" (דבה"ב, ו', ל). השמיעה באופן הכי עמוק שלה היא תהליך שבו נוצרת התייחדות, דבקות, הפנמה, תובנה. הביטוי התלמודי "מאי משמע?" תרגומו והבנתו הוא 'מה המשמעות'. 'מה נשמע?'. גם מצות היום הייחודית של ראש השנה היא בסך הכל לשמוע. זה כל מה שצריך לעשות - לשמוע. לאורך השנה אנחנו קוראים לקב"ה 'מלך', 'זוכר' וכו', אבל רק בראש השנה אנחנו מברכים "ברוך אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים".

שאלתי את עצמי הרבה פעמים ואף דיברנו בזה - מצוות היום של ראש השנה, המצווה הראשונה המיוחדת לשנה, היא שמיעת קול שופר. כל מצוות עשה, בין דאורייתא ובין דרבנן, יש בה אלמנט של עשייה - נטילת לולב, הנחת תפילין, הדלקת נר וכו', אבל רק במצוות עשה של שמיעת שופר אין שום עשייה. השומע הוא פאסיבי לחלוטין. המצווה איננה לתקוע בשופר אלא לשמוע עד כדי כך שגם התוקע מברך על השמיעה ולא על התקיעה. אז מה העשה פה? - העשה הוא להדמים את כל הקולות האחרים שברקע ולשמוע רק את קול השופר. "שמע קול שופר מהבור או מהדות לא יצא" אומרת המשנה במסכת ר"ה, כי אין זה קול שופר אלא קול הד. צריך להדמים את כל רעשי הרקע - זו בעצם שיא העשייה של האדם בעולם.

להדמים את רעשי הרקע

בואו נחשוב ונתבונן בכל קריאות התורה של ראש השנה, ההפטורות והתפילות, ונראה שזו הנקודה שחוזרת הכל - השמיעה. נתחיל בקריאה של היום השני, עקידת יצחק. אברהם הולך לעקוד את בנו בציוויו של הקב"ה - "אחר הדברים האלה והא-להים ניסה את אברהם", וכפי שאנחנו זוכרים את הביאור של חז"ל עוד מהגן - אחר דבריו של השטן, 'זקן כמוך הולך לשחוט את בנו?'. כמה רעשי רקע צריך אברהם להדמים כדי להגיע ל-"עוקד הנעקד והמזבח". לא רק רעשי רקע שליליים אלא גם את קולה של שרה המתייפחת על בנה, הוא צריך להדמים את הקולות הפנימיים שלו שאומרים לו - 'אברהם אתה כבר בן מאה שלשים ושבע, וכשתרד מההר - מה תגיד לכל המאמינים שהאמינו בך?'. הוא צריך להדמים את הקול שאומר לו שכעת, כשהוא עומד לשחוט את יצחק, הוא בעצם שוחט את עם ישראל. ויצחק - גם הוא צריך להדמים את הקולות שבתוכו. להדממה כזו קוראים - "עקדה".

לכאורה, כיון שנהיינו עצמאים לפני שבעים ושבע שנה ויש לנו צבא, והעולם הכיר בנו, אז אין לנו בעיה קיומית יותר. נכון, יש עוד כמה טרוריסטים מסביב שעדיין רוצים להשמיד אותנו, אבל זה 'בקטנה', ו-'הם מורתעים'. אין לנו בעיה של עצמאות, אלא של טרור. זו לא בעיה קיומית. הבעיה הקיומית האחרונה שהיתה לנו היתה לפני כמעט שישים שנה במלחמת ששת הימים. ואנחנו גרים בגליל, ובדרום ומקימים את כל יישובי עוטף עזה - ואמנם גרשו אותנו מגוש קטיף³, אבל אלו פרטים קטנים ולא מהותיים בסיפור כי בעיה קיומית לא קיימת. כך חשבנו עד לפני שנתיים - אבל מה שקרה בשמחת תורה תשפ"ד הוא שפתאום קלטנו שהגיע הזמן לצאת למלחמת העצמאות שלנו. פתאום הבנו שמה שהם ימ"ש עשו אז, מבחינתם, לא היה אלא 'המתאבן' הראשון בבופה לקראת המנה הראשונה שתבוא אחרי כן... פתאום הבנו את מה שהיה אסור לומר עד אז והוא שכל היישובים בצפון היו רשומים ברשימות של נאסראללה, לפרטי פרטים - בתים, משפחות, ילדים, וזה היה רק עניין של תזמון עד שיחסלו את כולנו. הבנו שעבדנו על עצמנו. פתאום בראש השנה הקודם כשנלחמנו באויב הקיומי בלבנון, בחיזבאללה וחבר מרעיהם, פתאום תפסנו שאנחנו אומרים לעולם - 'הגיע הזמן שלנו להיות עצמאיים. ומי שירצה להשמיד אותנו - נדע להגיע אליו ולחסל אותו וזה ממש לא משנה איפה הוא נמצא, בלבנון, בעזה, באיראן, בקטאר, בניו יורק או בלונדון. אנחנו נוריד אותו, ולא רק זאת אלא יש לנו תפקיד והוא לקרוא לבית תפילה לכל העמים, ואנחנו מציגים לפני כל העולם את האופציה הזו, ואדרבה - אתם רוצים לשחק משחקים? אין בעיה, תכירו במדינה שלהם ותראו לאן זה יגיע'.

בשנת תש"ח, 1948, הוקמה המדינה ואילו עכשיו - "נהיית לעם", אתה עומד על זה, מבין את זה. זה לא פשוט, זה לוקח זמן, זה תהליך, השפה פתאום חדשה כי התרגלנו למושגים אחרים.

מצוות עשה פסיבית

מה שקרה לנו כשמשנה נפטר הוא שאנחנו נהיינו כל אחד משה בפני עצמו. "היום הזה נהיית לעם", והיום הזה ראיתי 'שאתם חפצים ודבקים במקום'.

עד היום - "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו". בשלב הראשון - "אתם ראיתם". הכל היה בראיה - "וירא ישראל את מצרים", וירא ישראל את היד הגדולה", "המסות הגדולות אשר ראו עיניך". אכן מבחינה מסוימת ראייה גדולה משמיעה אבל יש גם צד הפוך לגמרי לכך; מצוות אמונה למשל מתקיימת בהתבוננות, בראיה, בגדולת ה' וכו', אבל יש מצווה נוספת והיא מצוות ייחוד ה' -

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. (דברים ו', ד')

וגם - "הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם". "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניים לראות ואזניים לשמוע". ראיתם בלי

³ יותר נכון אנחנו גרשנו את עצמנו...

זה מופיע לאורך כל פרשת התוכחה -

וְהָיָה אִם-לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-
מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי... (שם כ"ח, ט"ז)

וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל-הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדִפוּךָ וְהִשְׁלִיכוּךָ עַד הַשְּׂמָדָה
כִּי-לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר
צִוִּיתִי. (שם מ"ב)

חשבתי לעצמי לגבי קריאת התורה של היום הראשון של ראש השנה, שעוסקת בתחילתה בהולדת יצחק אבל עוברת מהר מאד לפסוקים שאולי היינו מעדיפים לוותר עליהם - ישמעאל והגר. מה הסיבה? כמדומני שהמסר המרכזי של הסיפור שם הוא -

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-קוֹל הַנְּעֹר וַיִּקְרָא מִלֶּאֶף אֱלֹהִים אֶל-הַגֵּר מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה-לָּךְ הַגֵּר אֶל-תִּירְאִי כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנְּעֹר בְּאֶשֶׁר הוּא-שָׁם. (בראשית כ"א, י"ז)

וכל זה על אף שבאו כל המלאכים וטענו לפני הקב"ה - 'איך אפשר לשמוע אל קול הנער הזה ולרחם עליו, רבש"ע? אתה הרי יודע מה הוא עתיד לעשות לבניך בהמשך?'

ה' אלוקי ישראל מלך

אני רוצה לומר כאן דבר לגבי השמיעה - להדמים את כל רעדי הרקע זה בעיקר כשאתה רוצה לעשות תשובה, כי הדבר שהכי מפריע לתשובה זה לחשוב גם על זה וגם על זה וגם על זה. מכירים? מעין תסמונת OCD בלתי נשלטת שאתה כל הזמן חושב על עוד ועוד ועוד... בראש השנה צריך לחשוב על דבר אחד בלבד - לעורר בקב"ה את הרצון למלוך עלינו. לא לומר ש'ה' מלך' אלא להגיד ש-כל אשר נשמה באפנו, כל אותם קיקיונים שבאו"ם, כל החלקים שבי - "ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה". לא ש'ה' מלך אלא ש'ה' אלוקי ישראל הוא המלך, והמשמעות של "ה' אלוקי ישראל" היא "אשר קדשנו במצוותיו". ה' אלוקי ישראל זה הייחוד.

במאמר המוסגר, גם במובן השלילי כשרוצים לתאר יחסי זוגיות לא נכונה (או אף נכונה), משתמשים בשורש הזה ש.מ.ע. כך בחז"ל - "השמעי לי" - השמיעי לי. הגמרא מספרת על חטאם של ישראל עם בנות מואב, שהיו נכנסים לאוהל שלהן והיה אומר לה לאותה זונה מואביה "השמיעי לי" (ספרי במדבר כ"ה, א'). שמיעה זה יחוד גמור.

לנפוח נשמה חזרה בקב"ה

"היום הזה נהיית לעם". גם חנה בהפטרת היום הראשון של ראש השנה עוסקת בלהדמים את רעשי הרקע. עלי, פנינה, אלקנה, כל מה שהרופאים אומרים - מבחינת העולם היא שיכורה, הזויה, חסרת תקנה, ודווקא ממנה לומדים חז"ל שהמתפלל צריך להתפלל בלחש, "רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" (שמו"א, א', י"ג). זו שמיעה פנימית. וכשנולד שמאל

יש הבדל נוסף, מאד מעניין, שקיים בין עיניים לאזניים; אדם תמיד מדבר על הראיה - 'יש לי ראייה לדברי', אבל אני והראיה אלו שני דברים נפרדים ואף ניתן להביא ראייה לסתור. אם נחשוב על זה לרגע, יותר ממחצית חיינו העיניים שלנו עצומות - לילות, שינה ביום, תינוק זקן ישנים בדרך כלל אף יותר וכו'. כשאני ישן טוב אפשר לעבור לידי בשקט ואני לא אראה ולא אדע מכלום. לעומת זאת האזניים שלנו פקוחות 24/7! כולם מדברים עלי'שמירת העיניים' והלוואי ונזכה, אבל אתם יודעים מה זה לשמור על האזניים!?

יש מושג בחז"ל על חטאי האדם -

אמר רב יהודה אמר רב רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע בלשון הרע סלקא דעתך אלא אבק לשון הרע.

(ב"ב, קס"ה.)

אני שומע בין אם אני רוצה ובין אם אני לא רוצה. ואני לא מסוגל לשמוע שני קולות, "תרי קלי לא משתמע" (ר"ה כ"ז), אז מה אני עושה? - אני מפעיל תהליך של קוגניציה בתוכי, ומחבר הברות למילים. בשמיעה כל התובנה שלי מתפתחת, לכן מי ששומע לשון הרע מצבו קשה הרבה יותר מהאומר - כי אצלו זה נכנס פנימה, הוא מקבל ומפתח את הדברים בתוכו. חז"ל אומרים שבגלל זה ברא לנו הקב"ה יתד על אזנינו, כדי שנוכל לסתום את האזניים.⁴ בעיניים המנגנון הזה עובד אוטומטית (עם העפעפיים), אבל באזניים - אם אנחנו לא נסתום אותן באופן אקטיבי זה לא ייסתם.

עקב אשר שמעת בקולי

כדי להאמין בה' אתה צריך לראות את יציאת מצרים, להביא ראייה ומופת, אבל לייחד את שמו ית' זה - "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". לשמוע. זה לומר שהכל רק אלוקות, שהוא אלוקינו.

זוכרים איך מסתיימת עקדת יצחק? - הקב"ה מנחם את אברהם שהוא יברך את זרעו, ובזכות מה? -

כִּי-בָרַךְ אַבְרָהָם וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זַרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוֹל אֲשֶׁר עַל-יַמֵּי הַיָּם וַיִּרְשׂ זָרְעוֹ אֶת שַׁעַר אֵיבָיו. וְהִתְבָּרְכוּ בְּזָרְעוֹ כָּל גִּזְיֵי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעַתָּ בְּקוֹלִי. (בראשית כ"ב י"ז-י"ח)

בגלל השמיעה. והוא יחזור על זה אחר כך בפרשת תולדות כאשר הוא ידבר עם יצחק -

עֲקֵב אֲשֶׁר-שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי. (שם כ"ו, ה')

השמיעה, אגב, באה בכל פעם יחד עם התורה והמצוות -

...הִסְכַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם ל-ה' אֱלֹהֶיךָ. וְשָׁמַעַתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת-מִצְוֹתַי וְאֶת-חֻקֵּי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם. (דברים כ"ז, ט"ו')

⁴ "דרש בר קפרא מאי דכתיב (דברים כג, יד) ויתד תהיה לך על אזנך אל תקרי אזנך אלא על אזנך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו". (כתובות ה')

עַל פְּנֵיהֶם, וְאוֹמְרִים: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".
(משנה יומא ו', ב', וכן בנוסח תפילת מוסף של יוה"כ)

מה שהם אמרו זה בדיוק את מה שאנחנו אומרים בצמידות ל-
"שמע ישראל" - "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". כל
העבודה של עשרת ימי תשובה, של ימי ראש השנה, עניינה
לשמוע ולהיות מיוחד בו ית'. היום הזה נהיית לעם - הסכת
ושמע ישראל". היום הזה הבנתי שאתם חפצים ודבקים
במקום. בלשון תלמודית הבנה היא "משמע", שמועא,
שמעיתא. זה פלא פלאות.

אחד הרגעים המרגשים בחזרת הש"ץ של תפילת הימים
הנוראים בנוסח הספרדי היא -

ה', שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְךָ יְרֵאתִי, ה' / ה' שְׁמַעְתִּי וְנִגְזַרְתִּי יוֹם בּוֹ
תִּפְקְדֵנִי... (פיוט הקדמה לש"ץ, נוסח התפילה הספרדי לימים נוראים)

והוא נאמר בשקט בשקט בלי שום הפרעה.

עקדת יצחק ומעמד הר סיני

"המליכוני עליכם ע"י עקדת יצחק". בראש השנה אנחנו
עוסקים בשני אירועים היסטוריים בלבד - עקדת יצחק ומעמד
הר סיני -

אִתָּה נִגְלִיתָ בְּעֵינֵי כְּבוֹדְךָ. עַל עַם קְדוֹשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם. מִן
הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ. וְנִגְלִיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְּלֵי טְהָר. גַּם כָּל
הָעוֹלָם כָּלוּ חָל מִפְּנֵיךָ, וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָ,
בְּהִגְלוֹתֶךָ מִלְּכֹנֵנוּ עַל הַר סִינִי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת,
וּתְשַׁמְעֵם אֶת הוֹד קוֹלְךָ, וְדַבְּרוֹת קְדוֹשְׁךָ מִלְּהַבּוֹת אֵשׁ.
בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלִיתָ, וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפְעֵתָ.
(ברכת שופרות, מוסף לראש השנה)

הכל סובב סביב השמיעה, ובשני המעמדים האלה התוצאה
היא שהכל נהיה אחד. במעמד הר סיני עם ישראל נהיה אחד
עם הקב"ה, ובעקדה - "העוקד והנעקד והמזבח" (פיוט עת שער)
רצון להיפתח) הופכים לאחד, וגם כאן זה אברהם ויצחק, עם
ישראל והמצוות, עם ישראל ותעודת הזהות שלו. אני לא מקיים
מצווה בגלל שהבנתי את טעמה ויש לי ראייה שצריך לעשות
את זה, אלא כי "נעשה ונשמע".

ובכל הימים האלה אני מבקש מהקב"ה שגם הוא ישמע - "ה'
שְׁמַעָה בְּקוֹלִי תִהְיֶינָה אֲזִינְךָ קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנֵי" (תהילים ק"ל,
ב'), ומבאר אדמו"ר הזקן - אני לא מבקש 'ה' שמעה לדברי', כי
לפעמים אני באמת מדבר שטויות, אבל אתה יודע לשמוע את
הקול שלי, את הקול הפנימי שלי, ולכן - "שמעה בקולי".

מתי נהיינו לעם? - הנה תשובה חדשה - בד' באדר. ביום הזה
נפטר משה ואז הוא נולד בכל אחד ואחת מאיתנו, וכל הפרשות
שיעטפו את היומא דדינא רבא הזה, הופכות את "אתם ניצבים
היום" למהות של ראש השנה. אף אחד לא ביקש לומר
שהפשט הוא שזה נאמר בראש השנה, אבל היום הזה הוא
"ויפח באפיו נשמת חיים", היום הוא השופר, היום הוא הייחוד.

והיא מביאה אותו לשילה, הוא שומע שם קולות בלילה, ועלי
דוחה אותו, וכשהוא שומע את הקולות קוראים לו שוב ושוב
אומר לו עלי -

...לְךָ שִׁכְבָּ וְהָיָה אִם-יִקְרָא אֵלֶיךָ וְאַמְרָתְךָ דָּבָר ה' כִּי שָׁמַע
עֲבָדְךָ... (שם, ג', ט')

אנחנו תופסים? אגב, יום הולדתו של שמואל, ע"פ חז"ל הוא
בראש השנה. ומתי אנחנו נולדנו? - גם כן בראש השנה. ומה
קרה כשאנחנו נולדנו? - "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב',
ז). הקב"ה החדיר בי "חלק א-לוה ממעל ממש" (תניא ב'). איך
יכול להיות חלק מאינסוף? רק אם החלק גם הוא אינסוף. אז
הוא ית' נפח בי נשמת חיים בראש השנה ואילו אנחנו לוקחים
בראש השנה שופר ונופחים חזרה אליו ואנו מחיים אותו. והוא
אותנו.

חז"ל אומרים בכמה מקומות שגם הקב"ה מקיים את כל
המצוות, אבל יש רק מצווה אחת שהוא עושה בדיוק כמונו -
הוא שומע קול שופר ותוקע בשופר גדול לחירותנו.

יודעים במה תלוי שלא תהיה עוד בעולם עבדות, ושאיני לא
אשמע כל מיני קולות שטות בתוכי של "אהבתי את אדוני, את
אשתי ואת בני" (שמות כ"א, ה')? - בשמיעת קול השופר של יום
הכיפורים של היובל. עבד עברי שלא רוצה לשמוע את זה אלא
מתמסר לקולות הפנימיים האלה שלו - רוצעים את אזנו, כי
הוא לא יודע לשמוע נכון. הוא לא יודע להיות לעם. הוא אמנם
נבחר - אבל הוא לא יודע להיות.

ראש השנה הוא חג די מוזר. בעצם אין בו שום דבר ייחודי.
המלכת הקב"ה? את זה אנחנו עושים כל יום. בכל ברכה
שבכל יום אנחנו ממליכים את הקב"ה - "אשר קדשנו
במצוותיו". ביום כיפור צמים, ובראש השנה מה? תפוח בדבש
זה נחמד אבל מה עושים ביום הזה באופן ייחודי? מה עניינו
של היום הזה? - ביום הזה אנחנו מדמימים את כל רעשי
הרקע. את כל מה שמסביב. אנחנו לא מתוודים על חטאים, גם
לא מתחזקים באיזה עניין ספציפי, מצוות ציצית או תפילין
למשל. בראש השנה אנחנו רק רוצים להמליך את הקב"ה "על
כל העולם כולו בכבודך". ביום הזה אני רוצה להפנים שכל
אשר נשמה באפו יידע כי "ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל
משלה". היום יש לי רק מצווה אחת - לקבל על עצמי את כל
המצוות שלך רבש"ע, כי אתה המלך. "קבלתם מלכותי? -
קבלו גזרותי" (מכילתא שמות כ', ב'). שני ימים מעשרת ימי
התשובה אנחנו 'מבזבדים' בביכול לא על תשובה אלא על
עיסוק במהות התשובה שהיא הדממת רעשי הרקע, כי ברגע
שאתה מאוחד ומיוחד ב"הרוצה בתשובה" - אז "סוף ישראל
לעשות תשובה ומיד הם נגאלין" (רמב"ם הל' תשובה ז', ה').

ה' שמעתי שמעך

רעי ואהובי, זה דבר לא ייאמן. מה עניינם של עשרת ימי
התשובה? - זו ההכנה וההתכוננות לרגע של יום הכיפורים -

וְהַכְהִינִים וְהָעֵם הַעוֹמְדִים בְּעֶזְרָה, כְּשֶׁהֵיוּ שׁוֹמְעִים שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ
שֶׁהוּא יוֹצֵא מִפִּי כַהֵן גָּדוֹל, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמְשַׁתְּחִוִּים וְנוֹפְלִים

אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (לשופרות). ואילו במלכויות הסיום בפסוק העשירי הוא - "וּבְתוֹרְתְךָ כְּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד". שואלים חז"ל - איפה המלכות בפסוק הזה? אין פה מלכות! בכל הפסוקים האחרים מופיע עניינו - מלכות, זכרון או שופר, ואילו כאן אין כלום! אלא אומר הרמב"ם - "שמע ישראל", זוהי המלכות! זה השיא, המקסימום של ה"אתה הראת לדעת", של "לב לדעת ועיניים לראות ואזנים לשמוע" זו השמיעה. ומה אתה שומע? לא שה' הוא האלוקים באופן כללי, אלא שה' הוא אלוקינו וה' אחד. זו המלכות. חריגה אחת בשלושים פסוקים שהתקבלה בכל הנוסחאות - כי היא נקודת המלכות.

היום הזה נהיינו לעם. שנזכה בעז"ה ששומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים ישמע לתפילותינו, ונזכה שעוד ישמע בהרי יהודה ובחוצות ירושלים, בבריאות שלמה ובישועה שלמה ולגאולה שלמה, ויכירו וידעו כל יושבי תבל ויאמר כל אשר נשמה באפו שה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה בב"א.

"שמע ישראל" - מלכות

ומשפט לסיום. אנחנו יודעים שיש שלש ברכות מיוחדות במוסף של ראש השנה - מלכויות, זכרונות ושופרות, ובכל אחת מהן אנחנו מזכירים עשרה פסוקים. אגב, בדרך כלל נהוג לחשוב שההבדלים הגדולים ביותר בנוסחי התפילה בין העדות השונות, אשכנזים, ספרדים וכו', זה בימים הנוראים, אבל אם מתבוננים בעומק רואים שדווקא בימים האלה התפילה בכל הנוסחים היא כמעט אותו הדבר, המבנה הוא אותו מבנה, וכל השינוי הוא רק בפיוטים. המבנה הוא שמזכירים בכל ברכה את עניינה תחילה, ואז אומרים עשרה פסוקים, כשהתקיעות ביניהן - תשר"ת, תש"ת, תר"ת. כך נפסק להלכה ברמב"ם ובשו"ע, כשהפסוקים הם שלשה מן התורה, שלשה מתהילים - "ובדברי קדשך כתוב לאמר", ושלשה מדברי נביאים "על ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר", ומסיימים בפסוק מן התורה. זה המבנה. בזכרונות ובשופרות הפסוקים החותמים הם ברורים - **"וַיִּזְכְּרֵנִי לְהֵם בְּרִית רְאשֵׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לְהֵם לְאֱלֹהִים, אֲנִי ה' (לזכרונות) ו-"גְּבוּרֵי שְׁמַחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם, וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלֵמֵיכֶם, וְהָיוּ לְכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי**

השיעור מוקדש
**לזכות עם ישראל, להצלחת ושמירת חיילי צה"ל, לחשבת החטופים מחרח
 ובשלוש, לחשבת כל הנפלים לקבר ישראל, לשלום כל היהודים והאלמנות,
 לע"ג כל הנפלים על קידוש ח' בארועי המלחמה
 ולע"ג ירדנו בגניזן בן שושנה ז"ל,
 ולהבייל**
לפואת כל הפועלים והחולים ובתוכם
**עמרם בן איידה זיחה, פאצי פרוחה בת אסתר, חודיחה בת ארית,
 וליוווג הגון ליעל רחל בת אריאל אסתר.**
 להקדשת שיעורים ניתן לפנות בחודעת וואסאאא לענטאל - 054-7500516